

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософських наук, доцента,
доцента кафедри філософії та культурології філологічного факультету
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Олександра Євгеновича Бродецького

на дисертацію

Андрія Михайловича Квіка

**«Постсекулярна екуменічна парадигма Католицької Церкви у
структурі релігійно-філософського дискурсу»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 031 Релігієзнавство галузі знань 03 Гуманітарні науки

Актуальність теми дисертації.

Поліконфесійний простір нашої країни, як і поліконфесійний простір Євросоюзу (інтеграція до якого – одне з найнагальніших завдань для сучасної України) визначають об'єктивність наукової уваги до конфесійних варіацій бачення міжрелігійного діалогу. А в межах християнства – і бачення конфесіями припустимих меж та призначення взаємної інтеграції (не тільки соціально-ціннісної, а й еклезіологічної). Український католицизм – дієвий учасник релігійних процесів в Україні. А водночас він потужно залучений у світові процеси – як релігійні, так і культурні, соціальні. Отже, уважне з'ясування специфіки католицької моделі екуменізму, його суті, ролі, форм і ціннісних проєкцій – одна з важливих передумов вдалої релігієзнавчої модерації міжконфесійного діалогу та використання ідейних важелів заохочення релігійних структур до практичної гуманізації свого соціального буття.

Тож обрання для наукового осмислення саме такої теми – виправдане й мотивоване об'єктивними і внутрішньо науковими, і соціальними потребами. Вбачаємо один із важливих елементів актуальності цієї теми й у чиннику контраверсійних реакцій деяких чільних функціонерів католицизму (включаючи Папу Римського Франциска) на війну, розв'язану Росією проти України.

Зважаючи на ці обставини є потреба в глибиннішому зіставленні духу й букви загальних доктрин із реальною ціннісною практикою та реальними інтересами, котрими керуються структури влади в католицькій Церкві.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дослідження загалом коректно структуроване, оснащене широким масивом першоджерел та спирається на аналіз різноманітних дослідницьких публікацій, що мають альтернативні методологічні вектори та з різних ціннісних і тематичних ракурсів осмислюють феномен екуменізму, а також явища секулярності й постсекулярності, їхніх богословських, філософських, соціологічних, політологічних бачень.

Дається взнаки розрахунок дисертанта на реалізацію дослідження в площині релігійно-полідисциплінарності із виразною соціально-ціннісною дидактикою. Така настанова має як свої конструктивні аспекти, так і певні недосконалості, про що буде сказано згодом.

Структуру дослідження логічно поділено на три розділи, які умовно окреслимо: 1) історіографічно-методологічний, 2) теоретико-доктринальний, 3) соціально релевантний.

Дається взнаки тяжіння Андрія Квіка синтезувати підходи академічного релігієзнавства з елементами богослов'я та орієнтацією на використання тезаурусу релігійної філософії. Важливо, що автор піддає аналізу й варіації культурно-ціннісних проєкцій тих чи інших «схем» екуменізму. Це переводить розвідку в експертну площину, яка не лише виявляє внутрішній зміст тих чи тих доктрин, духу й букви церковних документів, богословських рефлексій, а й дозволяє осмислити їхню етичну суть та роль для міжконфесійного діалогу, для зміцнення і пізнавальних, й аксіологічних можливостей богословської освіти в руслі її інтеграції з іншими сферами гуманітаристики та підвищенням її зорієнтованості на осмислення реальних проблем життя сучасної людини та суспільства.

Констатуємо наявність у дисертації наукової новизни. Не всі з формулювань, через які вона описана в тексті Вступу, прозоро її кристалізують. Однак цілісне вивчення тексту роботи справді засвідчує її достатню наявність. І на нашу думку, вона полягає передусім у комплексності погляду на феномен католицького екуменізму з урахуванням не лише його богословських, а соціально-політичних та етичних виявів. Крім того, елемент наукової новизни виявляється і в розкритті впливу відповідних ідей на дискурсивні і соціально-громадянські процеси в Україні. І не тільки з огляду на діяльність Римо- і Греко-Католицьких Церков в Україні, а й зважаючи на реакції нашого громадянського суспільства на ті смислові, ціннісні, геополітичні посили, які надає світовий центр католицизму щодо українських реалій.

Констатуємо комплексність висвітлення ідей дисертації в наукових публікаціях автора, і передусім у трьох статтях, внесених до переліку фахових видань України, а також працях апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Водночас аналіз дисертаційного тексту спонукає й зробити низку рекомендацій та зауваг.

1) У назві дисертації сказано про релігійно-*філософський* дискурс, натомість вся структура роботи (всі назви розділів і параграфів), як і текст дисертації, засвідчують, що аналізуються ідейні засади церковного адміністрування і богослов'я, але релігійна філософія (а це передусім релігійна онтологія та гносеологія) – доволі малою мірою. Тож термін «*філософський*» тут виглядає зайвим.

2) Є певна логічна дисгармонійність у формулюванні назви першого розділу і його параграфів. Загальна назва розділу акцентує на релігієзнавчому аналізі саме *постсекулярної екуменічної парадигми*. Натомість замість конкретизувати, параграф 1.2 розмиває це надмірною загальністю, і його назва – «Методологічні підходи до наукового тлумачення постмодерністської *релігійної реальності*». Це свідчить про певний відхід від чіткості предмета дослідження.

3) Описуючи методи дослідження, дисертант говорить про метод *конвенціональної комунікації*. Однак з наявних формулювань важко зрозуміти, у чому ж специфіка цього методу. І чи це дослідницький метод дисертації, чи все ж специфіка взаємодії спільнот – учасників екуменічного руху? Скажімо, на стор. 25 ідеться про роль цього методу у тому, щоб «викристалізувати прагматичні конвенції». А проте навіть стилістично не увиразнено, про конвенції між якими сторонами йдеться. Прикметно, що ніде далі в тексті, крім як у Вступі, термін «конвенціональна [чи конвенційна] комунікація» не зустрічається. Це дає підстави вважати заявку на використання цього «методу» дещо штучною, не предметною реальним його дослідницьким функціонуванням.

4) Хоч загалом, як ми вже відзначали, дослідження має наукову новизну, однак у її конкретних вербальних формулюваннях є певні вади. Наприклад, на стор. 26 Андрій Квік пише, що новизна полягає (цитата) в «...релігієзнавчому *обґрунтуванні* цілісної міждисциплінарної концепції постсекулярної екуменічної парадигми Католицької Церкви...». З цього випливає, ніби релігієзнавство *обґрунтовує* для однієї з конфесій ту чи іншу концепцію чи парадигму. Але це аж ніяк не функція академічного релігієзнавства – обґрунтовувати для певної релігії чи конфесії якесь вчення. Завдання релігієзнавства – аналізувати, досліджувати, інтерпретувати, порівнювати тощо. Тож термінологічна нечіткість спричинила тут вербальний відхід від принципу релігієзнавчої незаангажованості і, зрештою, не зовсім коректно відтворила суть наукової новизни дисертації.

5) Видається дещо розмитою і та частина формулювання наукової новизни дослідження, яка міститься на стор. 27 (пункт б)). Тут більшою мірою *розлогий опис*, ніж *концептуалізація* певного нового теоретичного результату. Формулювання наукової новизни мають чітко вказувати, що саме розкрило це дослідження, а не констатувати (як це робить тут дисертант) очевидні риси явища, такі, як його динамічність чи доповнюваність новим ідейним змістом з боку нових ідеологів.

6) Подекуди текст відзначається *надмірними узагальненнями* публіцистичного характеру. Наприклад, уже у Вступі (стор. 16) звучить фраза

«сучасні філософи (релігійні і нерелігійні) сходяться на думці...» і далі про богоборчі тенденції як чи не провідну ознаку сьогодення. Однак дається посилання на лише одного автора, опублікованого в російському журналі (пункт списку літератури 76). Щодо таких надмірних узагальнень слід бути обережними в академічних текстах, якщо автор претендує на об'єктивність аналізу.

7) Автор інколи демонструє дещо суперечливе розуміння постсекулярності: в одних місцях вона розуміється як суто часовий параметр, в інших – в її якісних характеристиках.

8) Недоцільно ставити в один ряд, з одного боку *феноменологічний і герменевтичний* методи, а з іншого, – *дедуктивні / індуктивні* (с. 25). Бо перші – це змістовні, а другі – формально-логічні, притаманні будь-якому дослідженню в будь-якій науці. До того ж, називаючи методи герменевтики та феноменології, автор не демонструє у змістовному плані, як саме вони працюють, які саме завдання, і в який спосіб розв'язуються в роботі за їхньою допомогою.

9) У Висновках до II розділу (с. 104) необґрунтовано поставлено в один ряд загроз (через кому) такі ціннісно різні феномени, як, з одного боку, *науково-технічний прогрес*, а з іншого, – *військова агресія Росії проти України*. Сподіваємося, це лише стилістичний огріх (і автор має на увазі лише деякі негативні наслідки науково-технічного прогресу), однак у такій текстуальній подачі він спричиняє логічні та ціннісні непорозуміння. Та й загалом мусимо констатувати певну стилістичну неорганізованість тексту, що часом робить формулювання розмитими, багатозначними.

10) Наприклад, хотілося б уточнити: називаючи Католицьку Церкву чи її постсекулярну екуменічну парадигму (з синтаксису речення на стор. 17 неясно, чи перше чи друге) «*світовим арбітром*», автор висловлює це як *власне* релігієзнавче судження, чи це *самопозиціювання* Католицької Церкви?

11) Часом думки західних теоретиків подаються *опосередковано*, за текстами статей, які їх аналізують (на жаль, нерідко російських) і з посиланням лише на ці статті. Наприклад, на стор. 80 дисертант говорить про ідеї Габермаса, а дає посилання лише на публікацію іншого автора (п. 133 у списку літератури), до

того ж і тут, і в багатьох інших місцях хоч немає лапок, однак посилання не містить позначку «див.», а просто вказівку на пункт літератури. Позначка «див.» зазвичай покликана вказати, що дослідник не цитує того чи іншого автора, а *аналізує або інтерпретує* його ідеї. На жаль, Андрій Квік нерідко не додержується цього правила. Ще один із таких прикладів – стор. 54 (де викладається думка архієпископа Кентерберійського Вільяма Темпа, але вказівка на статтю українського автора, без позначок «див.» чи «цит. за», пункт 28 списку літератури).

Ці зауваги, однак, не скасовують теоретичної і практичної ваги дослідження.

Практичне значення одержаних результатів.

Дослідженню справді притаманний практичний вектор, адже осмислюючи феномен екуменічної парадигми католицизму, дисертант торкається низки проблем не лише теоретичного, а соціально-ціннісного виміру, прикладної етики й політики. Відповідно, практична значущість дослідження виявляється і для ініціатив із релігієзнавчого модерування міжконфесійного діалогу на різних публічних майданчиках, і для викладання низки релігієзнавчих та богословських дисциплін.

Відсутність порушення академічної доброчесності.

У тексті дисертації додержано засад академічної доброчесності. Теоретичні висновки й експертні рекомендації А. Квіка є результатом самостійної дослідницької роботи. Наявні у дисертації згадки думок інших авторів містять вказівку на джерела. Текстових запозичень без посилань не виявлено. Аналогічно й авторські публікації А. Квіка відповідають вимогам академічної доброчесності.

Загальний висновок.

Отже, констатуємо цілісність, завершеність, самостійність дисертаційного дослідження Андрія Михайловича Квіка **«Постсекулярна екуменічна парадигма Католицької Церкви у структурі релігійно-філософського дискурсу»**. Воно містить наукову новизну, яка примножує масив релігієзнавчого знання, його результати належно висвітлено у трьох статтях у фахових виданнях

України та інших наукових публікаціях і працях апробаційного характеру. Усе це засвідчує відповідність дисертації «Вимогам до оформлення дисертації» (затвердженим наказом Міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017 р., зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН України № 759 від 31.05. 2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., зі змінами, внесеними Постановою КМ №341 від 21.03.2022 р.).

Тож Андрій Михайлович Квік заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 031 Релігієзнавство галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Рецензент

доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та культурології
філологічного факультету
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Бродецький Олександр Євгенович

Підпис *Бродецького О.*
Учений секретар Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Сирова І. А.
Буч "чудий" 23

